

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1306 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	12
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarni tashkil etishning nazariy asoslari.....	20
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	26
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	29
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari.....	34
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	42
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	47
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	52
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	57
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	65
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	69
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	74
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	79
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	86
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	90
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedagogik metodlar yordamida amalga oshirish....	95
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	100
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	107
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	112
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	118
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	123
Saidqulova Firoza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	127
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	131
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	
Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari.....	138
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingning strategik aspektlari.....	145
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	151
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi.....	156
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	

Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	161
Yodgorova Xalima To'liqinova	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	167
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	171
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari.....	175
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari.....	180
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	185
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	188
Muhamediyevo Polatjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	194
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	198
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	203
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	209
Egamonova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	213
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	218
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	225
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	230
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гийосиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	234
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	239
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	245
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	251
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	
Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	257
Саиткамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	263
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	268
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	273
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	278
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati.....	284
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children	288
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment	293
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammad qizi	

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	298
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Foydani soliqaqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	303
Axrоров Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	311
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	316
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	321
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	327
Narziyeva Dilafuruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	332
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	336
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.	341
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	345
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	350
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	354
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	358
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari	362
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarining moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	368
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	373
Xodjayev Anvar Rasulovich	
Transport Decarbonization Strategy.....	379
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	384
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	389
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	392
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	396
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	401
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	406
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	411
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	418
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishiga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	423
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий.....	429
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	434
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	440
Maxmudov Omon Tuxtayevich	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	444
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	449
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	455
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari	462
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	469
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	473
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	480
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	484
Sa'dullayeva Asaxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	487
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	492
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	497
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati	503
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	507
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish.....	513
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	518
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili	522
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	527
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	532
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	536
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash.....	543
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	550
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	553
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari	556
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	563
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market.....	568
Musyeva Shoirazimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	572
Odina Nabiyeвна Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	577
Rashidova Xadicha Tursunaliyevna	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modelashtirish yo'llari	583
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	588
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	594
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti	597
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	604
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана	609
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	613
Раупов Жамшид Рашидович	
O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar	619
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	624
Камалов Камоладдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	628
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	632
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling	637
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari	646
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: atb "Aloqabank" misolida	651
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	656
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari	660
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	665
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari	669
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц	675
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash	686
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	691
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi	696
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	701
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	707
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	713
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	718
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	725
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	733
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish	740
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	

Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	746
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
“Yashil” enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash asosi sifatida.....	751
Muminova Elnoraxon Abdulkarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo’jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlarini	756
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	
Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	761
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	768
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari.....	776
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O‘zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	782
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	789
Жанзаков Бекзот, Жонузов Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo‘llash imkoniyati.....	797
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	804
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	808
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo‘jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo‘yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo‘llari.....	816
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o‘ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	821
Berdikulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlari	825
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	834
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	837
Berdikulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	839
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O‘zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko‘p qavatli “yashil” fermer xo‘jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	845
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo‘llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	848
Abdunazarova Shahnoza Norqo‘chqor qizi	
Qishloq xo‘jaligi tarmog‘ining mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni va undagi tarkibiy o‘zgarishlarni statistik baholash.....	858
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	865
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o‘rni va ahamiyati	874
Berdikulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	878
Алиева С. С.	
Роль применения информационных технологий “BLOCKCHAIN” в совершенствовании системы бухгалтерского учета Республики Узбекистан	883
Холбеков Расул Олимович	
Sanatoriy-sog‘lomlashtirish muassasasida ichki audit qanday amalga oshiriladi: usullari.....	888
Shafkarov Faxriddin Xudayberdiyevich	
Tashqi savdo operatsiyalarining yagona elektron axborot tizimida umidsiz qarzidorlik masalasi	894
Tashmukamedov Dilmirod Mirabzalovich	
Принципы формирования отчета о финансовых результатах национальной и зарубежной практике.....	899
Эргашева Шахло Тургуновна	

Xalqaro raqamli integratsiyaning O'zbekiston an'anaviy banklarning raqobat muhitiga ta'siri	909
Abdujabbarov Abdurasul Abdurashid o'g'li	
O'zbekistonda turizm sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish: muammolar va strategiyalar.....	917
Eshmurodov Rustam Sayfiddin o'g'li	
Yoshlar turizmini rivojlantirishda ommaviy va alternativ turizmning o'rni hamda volontyorlikning xususiyatlari.....	920
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Parrandachilik statistikasi ko'rsatkichlar tizimini shakllantirishning nazariy asoslari.....	924
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Iqtisodiyotda kambag'allik darajasini qisqartirishda moliya bozori instrumentlaridan foydalanish imkoniyatlari.....	929
Shaxnoza Qobilova	
Sohibqiron Amir Temur va Adam Smitning soliqlarga bo'lgan qarashlarining xususiyatlari to'g'risidagi fikrlar	934
Alimov Iloxomjon Ikromovich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy bank xizmatlarinin rivojlantirish istiqbollari (O'ZMILLIYBANK AJ misolida)	940
Kadirov Laziz	
Milliy barqaror rivojlanish sohasidagi maqsad va vazifalarni amalga oshirishda iqtisodiy indikatorlar tahlili .	943
Xoshimov Sobir Murtazayevich	
The Role of Artificial Intelligence in Digital Transformation.....	947
Raimjonova Madina Asrarovna	
Tadbirkorlikda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish masalalari	951
Otaxanov Sardorbek Maxammadali o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyati samarasini oshirishda iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik yo'nalishlari	954
I. M. Kamoliddinov, Sodiqov Maqsudjon Abdulolimovich	
Tadbirkorlik subyektlarini soliq mexanizmi orqali rivojlantirish masalalari.....	957
Akbarov Akramjon Ibroximjonovich	
Yashil investitsiya samaradorligini oshirish masalalari.....	961
Ibrohimov Muhammadjon Abdullajanovich	
Yengil sanoat korxonalarini rivojlantirish va eksport imkoniyatlarini oshirish yo'llari	964
K. M. Umarmuklov	
"Yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishda tadbirkorlik faoliyati va uning hissasini oshirish masalalari	968
G. T. Mamajanova	
Kichik biznes faoliyatini qo'llab-quvvatlashda mahalliy boshqaruv bilan mushtarak jihatlarining o'ziga xos xususiyatlari	972
Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich	
Aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish masalalari.....	978
Tursunov Abdulla Qoraboshech	
Институциональные концепции устойчивого развития в рамках стратегического управления экономикой региона	982
Сеитова Лейла Пулатовна	
Hududlarda turistik destinatsiyalarni majmuaviy rivojlantirishda raqobatbardoshlik strategiyasini takomillashtirish istiqbollari	990
Mirzayev Abdullajon Topilovich	
Современное состояние развитие системы железнодорожного транспорта	994
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Relevance of Benchmarking in Industrial Enterprises.....	997
Uktamjonova Zulayxo Anvarjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida davlat xususiy sheriklik asosida byudjetdan ajratilayotgan mablag'larning holati tahlili.....	1002
Xalilova Sh. G'	
Направления обеспечения конкурентоспособности во внешнеэкономических связях.....	1005
Ахмедов Икром Акрамович	
O'zbekistonda natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish mexanizmini rivojlantirish.....	1019
Primova Nigora Ikrom qizi	
Kichik biznes korxonalarida B2B bozorini tizimli tashkil etishning uslubiy jihatlari.....	1026
Zakirova Gulnoza Qudratovna	
Current Trends in Agrotourism in Uzbekistan: Demand, Needs, and Motives of Agritourists	1030
Iroda Abdieva Gayrat kizi	

Современное состояние достойного труда специалистов транспорта в условиях цифровизации.....	1035
Абдуллаева Нигора Шамсиддиновна	
Обоснование методов оценки совершенствования конкурентоспособности предприятий легкой промышленности	1039
Тухтасинова Мухайё Мирзасултоновна	
Проблемные аспекты трансформации финансовой отчетности бизнеса юридических лиц	1045
Шин Инесса Олеговна	
Cross-Cultural Management is a Separate Field of Science and Discipline.....	1051
Umarova Zulaykho, Rakhmanova Zilola	
Tadbirkorlik subyektlarida xalqaro sifat standartlarini joriy etish tahlili.....	1054
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznesning o'rni	1058
Jo'rayev Ilhomjon Kamolidinovich	
Iqtisodiy inqiroz davrida kredit xizmatlari bozorini davlat tomonidan tartibga solishning xorijiy modellari....	1062
Kurbonov Rustam Radjabovich	
Raqamli transformatsiya konsepsiyalari va uning ahamiyati.....	1067
Abdurahmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarini davlat-xususiy sheriklik asosida moliyalashtirishning istiqbollari	1074
Xalilova Shoxsanam G'ayrat qizi	
"EIZ" hududida soliq va bojxona rejimlari uchun imtiyozlarni tahlil qilish	1079
Xusanov Durbek Nishonovich, Djurayeva Iroda Bahrom qizi	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligini lizing asosida moliyalashtirish istiqbollari.....	1083
Aliqulov Mehmonali Salahiddin o'g'li	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda sun'iy texnologiyalarning o'rni	1088
Xonova Nodira Fazliddinovna	
O'zbekistonning investitsiya muhiti jozibadorligini oshirish yo'llari.....	1093
Sotimov Yunusbek Turg'unboy o'g'li	
"Yashil" sanoat siyosatini yuritish zaruriyati: bozor nuqsonlaridan milliy xavfsizlikkacha.....	1198
Muqimov Sherali Axmadali o'g'li	
O'zbekiston to'qimachilik sanoatining hozirgi holati tahlili va rivojlantirish istiqbollari.....	1103
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
Improving the Methodology of Econometric Analysis of the Efficiency of Financial Activity of Agricultural Agroclusters of Uzbekistan.....	1108
Ochilov Ilhom Sayitkulovich	
O'zbekistonda "Yashil" iqtisodiyotga o'tish va "Uglerod neytralligiga erishish" strategiyalarining ahamiyati	1116
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamataliyev G'ayrat Chori o'g'li, Bazarov Shodi Abdirahmonovich	
Oziq-ovqat mahsulotlari brend qiymatini oshirishda marketing strategiyalari.....	1123
Xodjiyev Ibroxim Ikramovich	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системе Республики Узбекистан	1129
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Hududlarda ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirish uchun mintaqaviy siyosat vositalarining xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	1135
Normurodov Alibek Anvar o'g'li	
Mintaqa korxonalarining rivojlanish potensialini shakllantirishda innovatsion marketingning o'rni va mohiyati	1142
Axmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarini tokomillashtirish yo'llari.....	1146
Samandarova Dilfuza Mansurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ishsizlikning iqtisodiy oqibatlari: mavjud muammolar va yechimlar	1153
Fatilloev Farrux Farhod o'g'li	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligi tarmog'iga ta'sir qiluvchi ko'rsatkichlarning iqtisodiy-statistik tahlili	1158
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Banklar tomonidan muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshirish yo'llari ("Agrobank" ATB misolida).....	1167
Yusufov Xurshidjon Sharifovich	
Namangan viloyatida don va don mahsulotlari narxini shakllanishining bozor tadqiqoti.....	1172
Bahriddinov Jahongirbek Ravshanjon o'g'li	

O'zbekiston Respublikasi va xorijda tog' turizmini rivojlantirish omillarini qiyosiy baholash	1177
Mavlanov G'olibjon Muxammad o'g'li	
Improving The Effective Use Of Local Taxes And Levies In Tashkent City	1182
Shahzad Zokhidov	
Совершенствование методологии механизмов налогообложения ресурсного налога	1186
Мухиддинов Талат Шайдулло угли	
Tadbirkorlik faoliyatida investitsiya muhitining xususiyatlari va chet el kapitalining jozibadorligi.....	1189
I. M. Kamoliddinov, To'khtasinov Boburbek Yusufjon o'g'li	
Kichik biznes tarmoqlariga investitsiyalarni jalb etish xususiyatlari.....	1194
Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Inson resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish orqali iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish.....	1199
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tishning rivojlanayotgan mamlakatlardagi iqtisodiy va ekologik afzalliklari.....	1203
Ahrorov Farhod Baxriddinovich	
Korxonalarda uzumchilik mahsulotlarni ishlab chiqarishda strategik boshqarishda mintaqaviy klaster modellashirishdan foydalanish	1208
Muhitdinov Asror Akobirovich	
Qashqadaryo viloyatida ishsizlik darajasini istiqbolda kamaytirish ssenariylari	1213
Djumayev Zayniddin Axmedovich, Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li	
Kam ta'minlangan oilalarda tadbirkorlik faoliyatini o'ziga xos yo'llari va imkoniyatlari	1219
Tursunov Nozimjon Nosirovich	
Korxonalar samaradorligini oshirishda soliqlar va soliq siyosatining ahamiyati.....	1223
Saida Yuldasheva	
The Contribution of Ecotourism in Developing Gdp in Uzbekistan	1227
Saidova Dildora Nurmatovna, Umarov Husanboy Bahromjon o'g'li, Xolyigitov Umidjon Alijon o'g'li	
Mehmonxonalar faoliyatini moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirishda turizmning o'rni.....	1231
Abduraxmanova Ziyoda Abdullayevna	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining barqarorlik reytingini joriy etilishi va undagi asosiy o'zgarishlar tahlili.....	1237
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
Tog' va tog'oldi hududlari qishloq xo'jaligini ixtisoslashtirish va rivojlantirish yo'llari.....	1245
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna	
Правовые основы маркетинговых стратегий акционерных обществ в Республике Узбекистан	1250
Эркинов Шахзод Баходир ўгли	
O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik subyektlarining yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish hisobiga budjet daromadlari barqarorligini baholash amaliyoti.....	1254
Ikramov Ravshan Amanbayevich	
Uzum-vinochilik mahsulotlari bozorida eksportni diversifikatsiyalash strategiyalaridan foydalanish	1261
Azadova Bonuposhsha Alisher qizi	
Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashning nazariy asoslari.....	1266
Sadikov Iskandar Gayratovich	
Milliy soliq to'lovchilar faoliyatini rag'batlantirishda ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	1272
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari.....	1277
Qorriyeva Shahnoza Safarboyevna	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	1281
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini raqamlashtirishning ahamiyati va zaruriyati	1284
Mirzayev Qulmamat Janzakovich, Djurakulov Shoxrux Baxtiyorovich	
Yog'-moy korxonalarining xom ashyo ta'minotini amalga oshirishning zamonaviy konsepsiyalari	1289
Jo'rayeva Nodiraxon Qurbonovna	
O'zbekistonda mulkdorlar sinfini shakllantirishning ilmiy-metodologik yo'nalishlari va rivojlanish bosqichlari.....	1294
Berkinov Bazarbay Berkinovich	
O'zbekiston sug'urta bozorini rivojlanishi istiqbollarini ta'minlash omillari.....	1300
X. I. Boyev	

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORINI RIVOJLANISHI ISTIQBOLLARINI TA'MINLASH OMILLARI

X. I. Boyev

TDIU professori

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston sug'urta bozorining hozirgi holati va uni rivojlantirish borasida qabul qilingan me'yoriy hujjatlar haqida so'z boradi. Bundan tashqari, xorijdagi sug'urta kompaniyalarining statistik natijalari berilgan hamda andarrayting xizmatining ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Sug'urta bozori, sug'urta portfeli, andarrayting xizmati, milliy sug'urta bozori.

Abstract: This article talks about the current state of the insurance market of Uzbekistan and the regulatory documents adopted for its development. In addition, statistical results of foreign insurance companies are given and the importance of underwriting service is highlighted.

Key words: Insurance market, insurance portfolio, underwriting service, national insurance market.

Аннотация: В данной статье рассказывается о современном состоянии страхового рынка Узбекистана и нормативных документах, принятых для его развития. Кроме того, приведены статистические результаты зарубежных страховых компаний и подчеркнута важность андеррайтинговой услуги.

Ключевые слова: Страховой рынок, страховой портфель, андеррайтинговые услуги, национальный страховой рынок.

KIRISH

Dunyoda shiddatli iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish tufayli global o'zgarishlar yuz berayotganligi, dunyodagi aholini o'z hayotlarini, oila-a'zolari hayotini, mulklarini turli xavf-xatarlardan texnogen hamda tasodifiy tabiiy ofatlardan, ommaviy kasalliklardan kafolatlash uchun sug'urta xizmatlariga bo'lgan talablari kundan kunga oshib bormoqda.

Jahondagi rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, sug'urta kompaniyalaridagi hozirgi kunda innovatsiyalar hamda ularni sug'urta kompaniyalarida joriy etilganligi va iqtisodiyotdagi sug'urta turlarini raqamlashtirishga o'tilishi tufayli sug'urta kompaniyalarida tashkiliy masalalarni hal etishni davr talabi qilib qo'yaayotganligi tabiiy holdir.

Sug'urta kompaniyalarida sug'urta xizmatlarini yangi turlarini ko'rsatish, sug'urta bozorida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlarni yanada faollashtirish uslublarini takomillashtirish va uni sug'urtalash yo'li bilan realizatsiya qilish muammolarini kompleks va tizimli yechim metodlarini bozorda vujudga keladigan o'zgarishlarga tezda moslashish sug'urtalanuvchilarga tabaqali yondashish, raqobatbardosh yangi sug'urtalanuvchilarni vujudga keltirish ularni shakllantirish, konyukturali o'zgarish va bashorat qilish hamda ta'sirchan sug'urtani rivojlantirish, sug'urta kompaniyalari oldiga qo'yilgan umumiy muammolardan hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Sug'urta boziri shakllantirish va rivojlantirishda muammolar bo'yicha Rossiya va O'zbekiston olimlari tomonidan ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. Shunday ilmiy izlanishlarning natijasi sifatida quyidagilarni ta'kidlab o'tish mumkin:

- Sug'urta bozorini rivojlantirishda reklama va marketing xizmatlaridan yuqori darajada foydalanishda ijobiy natija berishi to'g'risida Rossiyalik iqtisodchi A.Gvozdenko, V.V. Shaxov o'zlarining xulosa va takliflarini berib o'tgan.

- O'zbekistonda sug'urta bozorini rivojlantirishda xukumatimiz tomonidan qabul qilingan qonun va qarorlarning o'rni muhim ahamiyat kasb etishi to'g'risida hamda reklama va marketingni keng yo'lga qo'yish borasida chet el tajribasidan foydalangan holda mintalitetimizga to'g'ri keladigan reklama va marketing xizmatlarini taklif etish bo'yicha X.Shinnayev ilmiy izlanishlar olib borganlar va o'zlarining e'lon qilgan ilmiy monografiyalari, darsliklari, o'quv-qo'llanma, ilmiy maqolalarida bu bo'yicha keltirib o'tishgan.
- Sug'urta bozorini rivojlantirishda sug'urta operatsiyalarining tamoyillari, sug'urtaning nazariy masalalari, sug'urta moliyaviy-iqtisodiy va huquqiy jihatlar hamda sug'urta xizmalarining sifati va ahamiyati haqida X.M. Shinnayev, I.K. Ochilov, S.E. Shirinov o'zlarining o'quv qo'llanmalarida keltirib o'tishgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishlari jarayonida kompleks yondashuv, qiyosiy tahlil, kuzatuv va statistik ma'lumotlar tahlil usullaridan foydalaniladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni yanada jadallashtirishda sug'urta sohasini aktivligini oshirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev alohida e'tibor qaratib, "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4412-sonli qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-oktyabrdagi "Sug'urta bozorini raqamlashtirish va hayot sug'urtasi sohasini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-5265-songi qarorlarida mamlakatimizdagi sug'urta bozorini rivojlantirish istiqbollari ko'rsatib berilganligi bilan tarixiy ahamiyatga ega.

Sug'urta bozori dunyodagi hamma mamlakatlar uchun nihoyatda muhim ekanligini hisobga olib, sug'urta bozori mamlakatdagi mavjud sug'urta kompaniyalarining faol ravishda o'zlarining xizmatlarini sug'urtalanuvchilarga taklif etishi hamda oluvchi va sotuvchi o'rtasida sug'urta shartnomasini imzolash tushuniladi.

Xorijiy mamlakatlar milliy sug'urta bozorini rivojlanishi asosan ko'pincha sherikchilik munosabatlarini jamiyat miqyosida asosiy munosabatlar darajasiga ko'tarilishi bo'ldi, deb baholash mumkin.

Dunyodagi eng yirik sug'urtachi mamlakat AQSHda hamma sug'urta kompaniyalari xususiy hisoblanib, AQSHni 19 ta shtatida boshqa mamlakatlar sug'urta kompaniyalarini sug'urta faoliyati bilan shug'ullanishlariga davlat ruxsat bermaydi. AQSHda sug'urta bozoridagi sug'urta kompaniyalari tashkiliy prinsiplari bo'yicha ikkiga bo'linadi:

1. Aksionerlik sug'urta kompaniyalariga.
2. O'zaro o'rtoqlik va sug'urtalash asosida kompaniyalar hisoblanadi.

O'zbekistonda esa sug'urta kompaniyalarini asosiy qismini davlat sug'urta kompaniyalari tashkil etib kelmoqda. Ulardan "O'zbekinvest", "O'zagrosug'urta", "Kafolat" va boshqa davlat sug'urta kompaniyalari sug'urta bozorida g'egemon hisoblanadilar.

Hayotni sug'urtalash bo'yicha esa "Agrohayot" sug'urta kompaniyasi, "O'zbekinvest" hayot sug'urta kompaniyasi, "Kafolat hayot inshurens" sug'urta kompaniyalari ham sug'urta kompaniyalari hayotni sug'urtalash bo'yicha yetakchi hisoblanadilar.

Sug'urta bozorida hamma mulk formalariga tegishli kompaniyalarida teng imkoniyatlarni davlat yaratib bergan taqdirda haqiqiy raqobat muhiti yaratiladi va bozor qonunlari ishlaydi.

O'zbekistonda hozirgi sug'urta bozorini davr talabi darajasida rivojlangan va dunyodagi rivojlangan mamlakatlar sug'urta kompaniyalari tajribasidan to'liq foydalangan deya olmaymiz, jumladan, hozirgi davrda O'zbekistonda 20 mln. aholi ishga layoqatli bo'lishiga qaramay, atigi 9 mln. ishga yaroqli aholi sug'urta qilinganligi sug'urta bozori hali egallanmaganini bildiradi.

Bugungi kunda O'zbekistondagi yalpi ichki mahsulotdagi sug'urtani hissasi atigi 0,4 foizni tashkil etayotganligi, sug'urta tizimini rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan taqdirda mamlakatimizda sug'urta tizimi rivojlanadi.

O'zbekistonda sug'urta bo'yicha reklamani avj oldirish bozor iqtisodiyoti sharoitida xalqaro tajribalardan foydalanishda davlat tomonidan sug'urta bozorini tartibga solish va boshqarishga e'tibor berish, samarali foyda beradigan sug'urta qonunchiligini takomillashtirish, jumladan, qonunga andarrayting siyosatini kiritish va andarrayterlarni sug'urta kompaniyalaridagi rolini oshirishi mamlakat sug'urta kompaniyalarini moliyaviy faoliyatini yuksaltiradi.

Xalqaro sug'urta tajribasida risklarni baholashda andarraytingni tavsiyalariga sug'urta kompaniyalarini rahbarlari katta e'tibor berib, har bir sug'urtalanuvchini olib kelayotgan risklarini asosan andarrayterlar baholab tuzi-

layotgan shartnomani kompaniyaga keltirishi mumkin bo'lgan zarar va foydasini avvalo anderrayting tizimida faoliyat ko'rsatadigan anderrayterlar prognoz qilib aniqlab beradi.

Hozirgi vaqtda halqaro sug'urta tajribasida risklarni baholashda anderraytingni beshta asosiy turidan foydalanishni O'zbekistonda qo'llashni tavsiya etish mumkin.

1. Sug'urta kompaniyalarda sug'urtalashni amalga oshirishda anderrayting tizimini joriy etish.
2. Ssuda sohasida anderraytingdan foydalanish.
3. Qimmatli qog'ozlar sohasida anderraytingni qo'llash samarali bo'lishi mumkin.
4. Ko'chmas mulk sohasida anderraytingni qo'llash.
5. Sud ishlari bilan bog'liq jarayonlarda anderraytingdan foydalanish samara beradi.

AQSHdagi hamma sug'urta kompaniyalarida sug'urta risklarini baholashda anderrayting xodimlariga katta e'tibor berilib, ham sug'urtalanuvchilarni arizalari va moliyaviy ma'lumotlari chuqur o'rganiladi. Har bir shtatni sug'urta bo'yicha qonunlari mavjud va ular bir-biridan farq qiladi, imkoni boricha fuqarolarga moddiy jihatdan yordam ko'rsatish dunyoni boshqa mamlakatlarga qaraganda juda yuqori darajada belgilangan.

Angliya sug'urta bozori rivojlangan bo'lib "Lloyd" sug'urta korporatsiyasi dunyoda mashhur bo'lib birinchi sug'urta tizimida anderrayting tizimini joriy qilib, anderrayterlarning faoliyatiga katta e'tibor berilganligi natijasida "Lloyd" sug'urta korporatsiyasiga ishga kiruvchilar soni yil sayin ko'payib bormoqda, ammo hamma talabgorlar ham ishga qabul qilinmaydi, chunki sug'urta korporatsiyasiga kiruvchi xodim 2 ming funt sterling kompaniyaga to'laydi. Agar xodim ish jarayonida xatoga yoki faoliyati sug'urta korporatsiyasiga zarar keltirsa, to'lagan pulidan keltirgan zarari qoplanadi, shuni hisobga olib xodim butun imkoniyatini ishga solib xatosiz ishlaydi.

Germaniya fuqarolarni sug'urtalash an'anaga aylangan, hatto, bu mamlakatga kelgan fuqarolar, ajnabiylar ham majburan sug'urtalanadi, "Kaloniya", "Gerling", "Alyans", "Alyans Ferzexirunche AG" kompaniyalarini dunyoning 135 ta mamlakatida filiallari bor va ulardan katta foyda oladi.

Fransiyada avtomobillarni, hayotni sug'urtalash, yong'indan sug'urtalash, baxtsiz hodisalardan sug'urtalash ishlarini hamma sug'urta kompaniyalari olib boradi, "SKORO" kompaniyasi aktivlari xorij valyutasida bo'lib, asosiy kapital qo'yilmalari investitsiya va qimmatli qog'ozlar bo'lib davlat tomonidan kafolatlangandir.

Shvetsariya sug'urta bozori juda rivojlangan bo'lib, mamlakatda 200 ga yaqin turli sug'urta kompaniyalari mavjud, shulardan 30 tadan ortig'i xususiy kompaniya hisoblanadi.

Shvetsariyada har bir oila oziq-ovqatga qaraganda sug'urtaga ko'p mablag' sarflaydigan mamlakat hisoblanadi. Asosan hayotni, transportni sug'urtalash ommalashgandir.

Yaponiya sug'urta bozorida hayotni sug'urtalash Yaponiyada fuqarolarga ijtimoiy va shaxsiy sug'urtadan juda ko'p yordam berib kelinmoqda.

Yaponiyadagi sug'urta kompaniyalarini davlat qattiq nazorat qiladi. Yirik kompaniyalari "Meydzi Myuchuel Layf enshurens", "Mitsubisi", "Meydzi Seymey Xoken Socha Kaysha", bular savdo, sanoat, Moliya kompaniyalarida sug'urtalashni hamma turlari bilan shug'ullanadi.

Italiyada dunyoda birinchi sug'urta ishi bo'yicha sharnoma 1347-yili Genuyada imzolangan. Hozir Italiyada 250 tadan ortiq sug'urta kompaniyalari faoliyat ko'rsatib kelmoqda, ular qayta sug'urtalash, hayotni sug'urtalash, mulkni sug'urtalash sug'urta yig'implarni 50 foizi avtomobillarni sug'urtalashdan yig'ib olinadi.

O'zbekistonda hayotni sug'urta qilish bo'yicha to'langan to'lovlar 2022-yilda "Agros hayot sug'urta kompaniyasi" AJ – 166,093,000 so'm, "Kafolat hayot INSURANCE" AJ – 143,991,000 so'm, "ALFA INSURANCE" 153,575,000 so'm, "EUROASIA LIFE INSURANCE" AJ – 116,012,000 so'm, "FAROVON SUGURTA" AJ – 17,920,000 so'm to'lashga ko'rilgan zararni qoplashga yuqoridagi summani to'lashga majbur bo'lishdi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasidan foydalanib anderrayting tizimini hamma sug'urta kompaniyalariga davlatni tavsiyasi bilan joriy etish kerak. Anderrayting tizimi hamma risklarni baholaydi, qabul qiladi va ularning tavsiyasiga binoan sug'urta kompaniyasini raxbariyati moliyaviy foyda va zarar ko'rish ehtimoli bo'lgan risklarni qabul qiladi. Aynan anderrayting tavsiyalari sug'urta kompaniyasida:

1. Moliyaviy mablag'larni ko'payishiga yordam beradi.
2. Sug'urta kompaniyasiga foyda keltiradigan risklarni qabul qiladi.
3. Genetik va ekologik o'zgrishlarni insonlarga keltiradigan zararini anderrayterlar oldindan prognoz qiladi.
4. Globalizm tufayli moliyaviy aloqalar va elektron schotchiklari va boshqa yangiliklarni muntazam ish-lashini talab qiladi.
5. Yangi potensial xavfi tufayli: ilmiy-texnika, yangi mahsulotlar dori-darmonlar, avtomobillar, innovatsiya tufayli yangi mahsulotlar bozorga kirib kelmoqda.

Anderrayterlar sug'urta kompaniyasini moliyaviy holatiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlab va ko'rsatib beradi va ularga quyidagilarni kiritish mumkin, deb hisoblaymiz.

1. Ma'lum muddatdan keyin risklarni yuz berishi.
2. Qo'shilgan zarar tufayli yangi sug'urta portfelini shakillantirish.
3. Noaniq faktlar va asossiz yolg'on ma'lumotlardan saqlanish.
4. Iqtisodiy, ekologik, texnologik, huquqiy, ijtimoiy sharoitlarni hisobga olib, har bir riskka adolatli baho berish.
5. Sug'urta firibgarliklarini hamma imkoniyatlarni ishga solib, ularni aniqlash va tegishli choralar qo'rishni anderrayter tizimi aniqlaydi.

Sug'urta kompaniyalarida sug'urta portfelini ishlab chiqish jarayoni nihoyatda murakkab bo'lib, uni ishlab chiquvchilar asosan iqtisodiy, huquqiy, matematika, tahlil hamda prognoz sohasida, ma'lum bilim va tajribaga ega bo'lishlari kerak. Xorijiy mamlakatlar sug'urta kompaniyalarida aynan yuqorida ko'rsatilgan talablarni o'zida mujassamlashtirgan mutaxassislarni tanlab olinadi va ularga kafolat hamda moddiy rag'batlantirishni amalga oshirib, ulardan hatto sug'urta kompaniyasidagi ishlovchi xodimlarni sug'urta kompaniyasiga keltirayotgan foydasigacha aniqlab berishda ularni xizmatidan raxbariyat foydalanadi.

O'zbekistondagi eng yirik "O'zbekinvest" sug'urta kompaniyasida anderrayting tizimi joriy etilishi tufayli mijozlar bilan imzolangan shartnomalar soni ko'paydi, sug'urta mukofotlarini summasi oshib bormoqda hamda to'lanayotgan sug'urta qoplamalarida ham turli o'zgarishlarni ko'rish mumkin.

1-jadval: "O'zbekinvest" sug'urta kompaniyasida anderrayting tizimini joriy etish tufayli moliyaviy yuksalish darajasi

№	Yil	Shartnomalar soni	Sug'urta majburiyati (mlrd.so'm)	Sug'urta mukofoti (mln.so'm)	Sug'urta qoplamalar soni	To'langan sug'urta qoplamasi (mln.so'm)
1.	2018	778 922,00	102 276,92	169 117,06	9 660,00	31 049,99
2.	2019	643 422,00	82 629,63	285 609,08	11 335,00	24 175,09
3.	2020	513 885,00	153 306,03	262 869,20	7 501,00	66 601,20
4.	2021	926 300,00	208 204,55	385 384,75	8 131,00	89 324,95
5.	2022	891 285,00	351 897,18	930 533,72	5 231,00	78 688,96

"O'zbekinvest" davlat aksiyadorlik sug'urta kompaniyasi 2016-yildan anderrayting tizimidan foydalanishni sug'urta kompaniyasida joriy etganligi natijasida, yig'ib olingan sug'urta mukofotlar 2018-yilda 169 117,06 mln. so'm, to'langan sug'urta qoplamasi 31 049,99 mln. so'mni tashkil etgan. 2020-yil sug'urta mukofotlari 262 869,20 mln. so'm, to'langan sug'urta qoplamalari 66 601,20 mln. so'mni tashkil etgan, 2022-yilda to'plangan sug'urta mukofotlari 930 533,72 mln. so'm, to'langan sug'urta qoplamasi 78 688,96 mln.so'mni tashkil etgan.

Ushbu tahlil qilingan sug'urta ma'lumotlari "O'zbekinvest" davlat aksionerlik sug'urta kompaniyasida anderrayting tizimi joriy etilishi tufayli kompaniyaning butun faoliyati anderrayting tizimini taklifi bilan audit tahlilidan o'tkazilib, kompaniyadagi xato va kamchiliklar aniqlanib, ish yangidan anderrayting bo'limini talablari asosida tashkil etilganligi tufayli hozirgi kunda "O'zbekinvest" sug'urta kompaniyasi ham milliy sug'urta bozorida ham jahon sug'urta bozorida ham ko'zga ko'ringan sug'urta kompaniyasi hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sug'urta bozorida anderrayting tizimi quyidagi talablarni qo'yishi natijasida sug'urta bozorida har bir sug'urta kompaniyasi raqobatbardosh bo'lishi mumkin deyiladi.

- Sug'urta risklarini adolatli baholash, sug'urta obyektni har tomonlama, iqtisodiy, huquqiy, moliyaviy jihatdan o'rganish va gohida ekspertiza o'tkazish;
- Shartnomalarni muddatini aniq belgilash, sug'urta mukofoti summasini, sug'urta qoplash summasini kelishib olish;
- Sug'urta bozorini segmentlashga alohida e'tibor berish;
- Sug'urta mahsulotini reklamasini ko'paytirish;
- Sug'urta bozoriga sug'urta mahsulotlarini eng zamonaviy turlarini olib kirish;

- Sug'urta kompaniya oladigan foyda anderrayterlar tomonidan sug'urta risklariga beriladigan bahoga bog'liqligi;
- Anderraytingni nazorat funksiyasini kuchaytirish bu bozor talabidan kelib chiqib, sug'urta kompaniyasida grafik bo'yicha monitoring olib borishni amalga oshirishi;
- Anderrayting xulosalaridan eng xavfli risk suv toshqini, tornada, sel, yog'ingarchilik, qurg'oqchilik, yong'in, zilzila, ommaviy kasallanish, terrorizm, g'alayonlar katta zarar keltiradi, shuning uchun sug'urta shartnomasiga franshizani aynan anderrayting xodimlari kiritishi orqali kelajakdagi katta moliyaviy zararlardan sug'urta kompaniyasini saqlab qolishda anderrayting tizimini masuliyatini oshirish qonunlarni takomillashtirish orqali amalga oshirilishi mumkin deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Xalq bilan muloqot va inson mafaatlari yili"da amalga oshirishga oid Davlat dasturini o'rganish bo'yicha ilmiy-uslubiy qo'llanma. Toshkent-2017.
2. Гвозденко А.А Основы страхования: Учебник. – М.: Финансы статистика 2003.
3. Шахов.В.В Страхование. Учебник для вузов. М "ЮНИТИ", 2001.
4. Boyev X.I. "Sug'urtalash" "O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti", Toshkent-2005.
5. Shinnayev X. O'zbekiston sug'urta bozori. – T.: "Iqtisod-Moliya" 2013.
6. Shinnayev X.M., Ochilov I.K., Shirinov S.Ye., Kenjayev I.G'. Sug'urta ishi. Tafakkur bo'stoni. – Toshkent-2014.
7. www.mf.uz O'zbekiston Moliya vazirligi ma'lumotlari.
8. www.stat.uz Statistika qo'mitasi ma'lumotlari.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.